

א נ צ י ק ל ו פ ד י ה ח ד ש ה

לית מאן דפליג, שיש צורך רב בספרי שימוש לספרות עברית וכללית, העוקב, למי של, אחרי הספרים והמאמרים העוסקים בספרות העברית החדשה, שנתפרסמו בשנים האחרונות, לא יוכל לא להשתומם ולתמוה למדי, על שרובם ככולם לקויים באידיעות העניינים האלמנטריים ביותר. ספריהשימוש שלנו — ובמיוחד שבהם מדובר — לא הקדישו, למשל, שומת לב ראויה לסופרים העברים במאה הי"ט, מזל מיוחד היה רק לאותם שכתבו לפרקים אידיש, ונכנסו בשליכך ללכסיקון של זלמן רייזין, אולם אף ספר זה טעון בדיקה והירות יתירה, כנודע לכל מי שנתנסה בשימושו.

לכאורה אם באים עתה וכאן לספק צורך זה, הרי מובן שיש להגיש ספרישימוש שערכיו יהיו מבוססים על שליטה עצמאית בחומר הנידון, והשולט בחומר אף אם יצטיק ערכים מספר שימוש אחר — אין רע, שכן ידע מה לקרב ומה לרחק, וכן — וזה העיר קץ — יבין להוסיף את שנתחדש בשנים האחרונות, אותה דרך לא הלכו בה לא היי צאת הספרים, מסדה" שהוציאה לפני כמה שנים, אנציקלופדיה כללית" בששה כרכים, ולצערנו הרב גם לא הוצאת "מצפה".

ב"אנציקלופדיה לספרות ישראלית וכלי לית" שלפנינו.

פרט זה מוקיח חקירה מה קשה — ידיעת תאריך עליתו) ויסד עתון שבועי", האם באמת אין צורך לספר מה שמו של אותו שבועון ומתי הופיע? ובכלל: להקדיש שנים שלוש שורות על זכריותיו של א. בן-יהודה בשדה העתונות העברית בארץ ישראל — האם לכותר הוא? ומכיון שעומדים אנו באי שי העתונות העברית ירשה לי עוד להעיר על הערך דוד גורדון (404): אנכרוניזם גמור הוא לכתוב עליו שתייה "חבר המערכת של השבועון העברי "המגיד" — כי להמגיד" לא היתה כל מערכת אלא מו"ל, והוא זיל" ברמן, וגורדון היה עוזרו, ולמעשה העורך, את ספר המסע של משה מונטיפיורי ואשתו תרגמו אתרים, וד. גורדון תרגם ספר מסע אחר, ובכלל, ספק אם יש ליהס ערומה לע" רך זה, שאינו מוכיר את "דבר בעתו" ו"בשובה ונחת תישעון" וזה בעשה שטרות הכותב לספר על "דרכי הרפואה" ועל תרגום

שלא היה ולא נברא. דיספרופורציה וחוסר שיטה אלה הם הסיי מנים' המובהקים של אנציקלופדיה זו. לא. ד. גורדון הוקדש פחות ממחצית המקום הניתן לא. אשמן! העורך שהגדיר בפתיחה מהחכמים והחוקרים נכנסו רק אותם שהיכרו ספרים גם בשביל הקורא שאינו מומחה, מה טעם שהקדיש לשמעון ברנפלד, הפופולריזטור הגדול ביותר שקם לה לספרות העברית, כמה שורות עלובות, בשעה שיש ערכים המשתרעים על טורים ועמודים, ושלמדתם אין תקדים לא רק בספרי שימוש שלנו.

העורך קובע בהקדמתו שרשימות-ספרים יבשות נמנעו, ואי אתה יכול לרדת לסופו של אותו נימק, שעל פיו נמנו בדרך "רשי" מות ספרים יבשות" — חבוריהם של ש. ב. א. ברודס, ד. גרוטמן בצירוף התאריך המדויק של מועד הופעת כל ספר וספר,

לעומת זאת נמנעו מלעשות זאת — כלומר נהגו למי הכלל — לגבי ספריהם של א. אבן זמב, מ. בסוק (אגב, מה פירוש "טיפל בחוצ" את אנתולוגיה של השירה האי-באידיש"? האם הופיע הספר או לא? קונם עלי אם ידעתי זאת לפי הכתיבה הנ"ל) ורבים אחרים. מאמרי ארלוזורוב, נאספו מן העתונים ונתפרסמו אחרי מותו בשבעה כרכים (168), הרי גם מאמרי יוסף אהרנוביץ, נאספו מן העתונים" והופיעו ברבים, האין זה חשוב כענין היותו, חבר ועד אגודת הסופרים, ואשתו היא המספרת דבורה ברון", (דבר זה נשנה גם בערך ברון, דבורה). הקיבוץ המאוחד טרח ואסף קבוצת מאמריו של יוסף ברסלבסקי והוציאם לאור בשם: "הידעת את הארץ", אולם לפי המסופר בערך: ברסלבסקי יוסף (355) יוצא: ש"חויץ מכמה מתקרים בעברית ובלועזית פירסם ספר "הידעת את הארץ"...

אנציקלופדיה זו הכוללת בשפע ערכים בספרות כללית, ודאי שליתה מועילה ביותר, אילו הוקדעה וסיפרה בקיצור נמרץ מה תור גם לעברית, מה הם החיבורים העבריים החשובים על אותו סופר, תומר על כך נאסף כבר לא מעט בקטלוגים, ביבליוגרפיות ובספריים שונים. אולם בספר זה הכל משמש בערבוביה. הנוסח הקבוע הוא: "כמה מחיבוריו, משיריו או ממאמריו תורגמו ללשון נוחה ואלה נגם לעברית". אין צורך לומר שנוסח זה פוטר מהיפוש ועיון, והוא מקל לא במעט על המחבר את מלאכתו, אולם הענין הוא שבכמה מקומות ניסו המחברים לצאת מכלל גוסח זה ונכשלו. בסוף הערך בירון מוצא אני פירוט שמותיהם של מתרגמיו העבריים: ש. מנדלקרן, יליג, ד. פרישמן, וש. אורלנד ומחפש לשוא את זכרם של י. ל. ברון, נתן הורוביץ, ש. פרלמן, מתחילו שמה רבנר וא. רובינסון. בערך בר-טוביה נזכר תרגומו: "תולדות המטריאליסמוס" של לנגה יחסר התרגום של "חכמי יון" לגומפרץ, וכידוע אין ספרותנו עשירה בתרגומים דומים לזה. מתוך הערך גומפרץ מוכח שנע" לם מהמחבר תרגום זה, שכן יוכלו שם את "חיבורו הראשי "הוגי דעות יוניים" בלא כל דמו שחלק א' תורגם לעברית בשם "חכמי יון", "בעברית הורצו ראשי פרקים על שיטתו (של איינשטיין) במאמרו של י. גרינפלד ב"התקופה" י"ח ו"א" והבקיא בקבצים ומאמרים עבריים ראוי לו לציין גם את הספר העברי של אברהם יצחק לץ ("תורת היחסות של איינשטיין"), שהופיע במקום הופעת האנציקלופדיה בתל-אביב (תרצ"ז). יש ומציינים תרגומים ללשונות אחרות ורק לעברית חסר זכר כמו: "קובץ מבחר כתביו (של ברוכוב) יצא באידיש" (319) ובכל הערך לא נזכר שחורגם פעם משהו מברוכוב לעברית (לפולנית מצאו לראוי להזכיר), "ספרו (של ברנר לור) "האנטישמיות תולדותית וסיבותיה" תורגם לאנגלית ולרוסית" (353), והרי הספר חיר"ג ועוד גם לעברית, וגדולה מזו מצאנו בערך ארנבורג אליהו (169): "ספריו הרפת" קאות חוליו חרוניטר", "שלוש עשרה מקסי" רות" ואחרים תורגמו לכמה לשונות גם לטינית וללטינית, וכאן צר לי להעיר, כי טופ"רים עבריים שהם הבקיאים בתרגומים לטינית וללטינית, אינם יודעים על תרגום עברי ל"שלוש עשרה מקסירות".

מתברר הערכים לא סיגלו להם כראוי את הנוסח והסגנון המיוחד לספרי שימוש ואביא לכאן דוגמה אופיינית אתה: "ברוך יצחק לייב משורר עברי, ולאחר שורה קוראים אנו שוב "פירסם כמה שירים", הרי יתכן והקורא ישאל: קא סלקא דעתך ש"משורר עברי" לא פירסם לפחות "כמה שירים"? אתמהא!

יש עוד להעיר על חסרים, אולם צמצום היריעה אינו מרשה להאריך יותר, ומרשה אני לעצמי להעיר לתוצאה ולעורך, לבל יחד פוז להוציא את הכרכים הבאים, מוטב להשיג חותם במקצת ולהוציא דבר מתוקן כל עתה.

ההוצאה המבקשת להעניק ספרישימוש לכל קורא ספר יעוזן ולכל משכיל ומתל-טד, שבשעת קריאה הם נתקלים בשם סופר אי ספרי, או במישג ספרותי, ואין להם מקור בעברית לעיין בו ולמצוא פרטים וכד", ראוי לה בראש ובראשונה לא להכביל אותו קורא — הנזקק לספר זה — בידיעות מסובשות כמו (וזאת למודעי, שכאן ילהלן אני מביא רק דוגמאות מספר, שאפשר להוסיף עליהן הרבה): אהרן הלוי סברצילונה מחבר ספר "התנן" (37); אטלס אלעזר השתתף ב"הכר" בל" וב"הצפירה" במאמרי בקורת וכד", (70), בשעה שזנכזן הוא כי מאמרי הבקורת השנונים שלו שהוציאו לו בשעתו פירסום רב נתפרסמו ב"האסיף" של ג. סוקולוב, וב"הכרמל" לא קשתתף מעולם, הכותב על הספר "כפתור ופרח" של אשתורי הפרהי, שבו, ציון כל המקומות שזכרו בתנ"ך ובתלמוד" (95), זיכר בו, שלא עיין בספר זה ככל המצרך, והוא הדין בבטאואר ועוד ש"נתפרסם ביהוד ברובאן "העיר בלי יקר" דים" — נבואה שנתקיימה אחרי מותו" (215), שכן כל מי שקרא ספר זה ולא דן על פי שמו בלבד, יודע שלא נתקיימה נבואתו.

בערך בן-גוריון דוד נזכר ספירסם כמה מאמרים בעברית ובאידיש ב"התורן", "יודישער קעמפער", "דבר", "כנסת", בלא רמו כלשהו שתייה פובליציסט עברי קבוע ב"קונטרס" ו"שמאכרי יצאו במקובץ, וזייהר המה שעל אליעזר בן-יהודה נאמר ש"עלה לארץ-ישראל בתהילת ישנות השמונים (תאם

*) בעריכת ברון קרוסניק. מהשתתפות חבר סופרים ומלומדים, סדר סופרים, כך ראשון, תל אביב ה"ש"ב, 430 טורים.